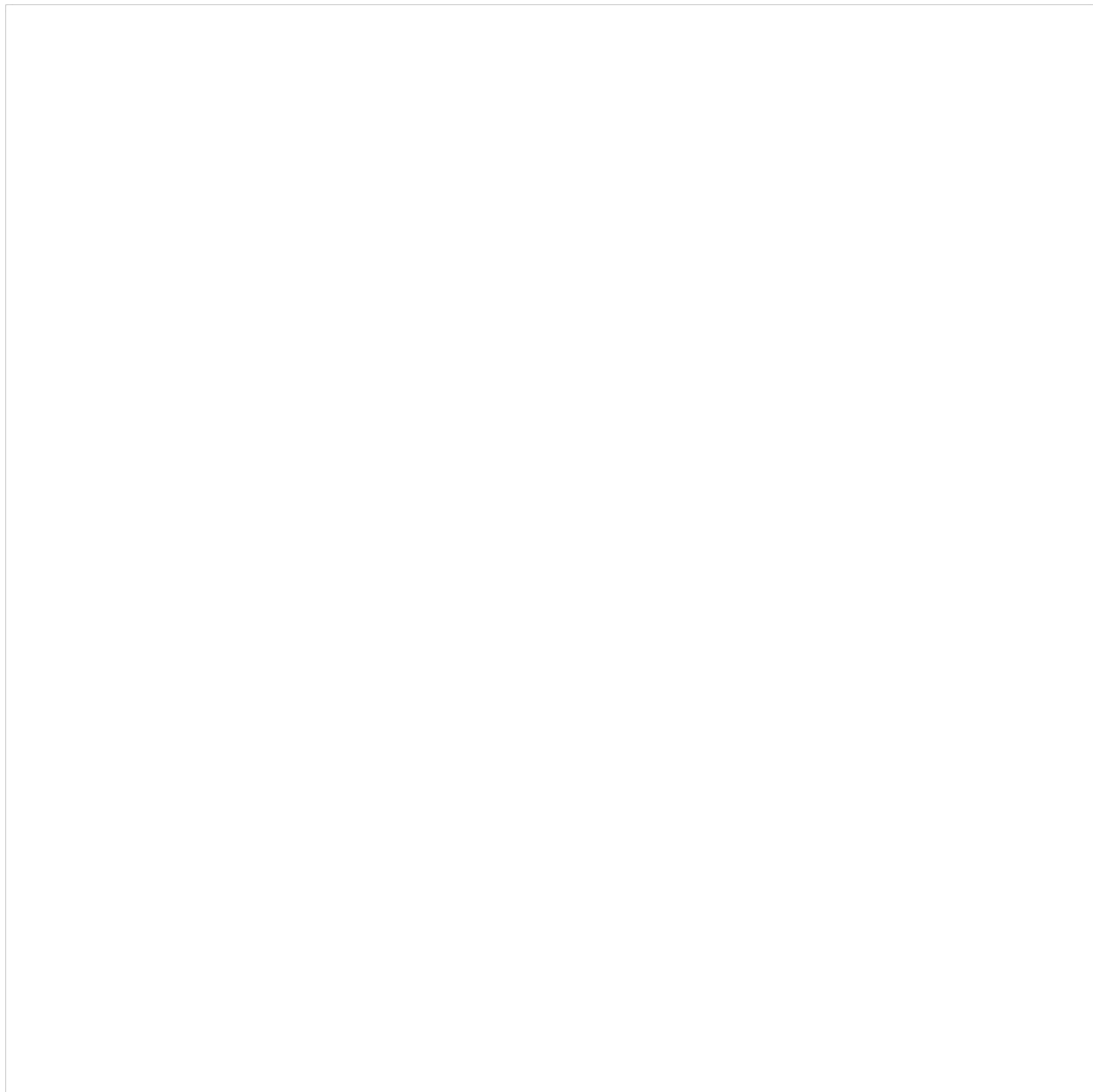

Un apart crític i un circumloqui erràtic

LLIBRES / POESIA / 19 NOVEMBRE, 2019

El crepuscle encén estels, de Miquel Bauçà

Voldria començar amb una precisió preventiva i profilàctica. Després de fer una breu recerca bibliogràfica destinada a aquest article, he pogut constatar un fet que ja entreveia des de la distància: la lectura de Bauçà, especialment des de la seva mort ençà,¹ ha restat condicionada a certs tòpics, a certs biaixos o filtres i a un debat d'idees que va molt més enllà de l'estudi o de l'anàlisi literari estricte. El primer element que m'ha permès confirmar aquesta idea, més enllà del contingut d'aquests documents, n'és el continent. Hi

ha una abundor abrasadora d'articles breus a revistes i diaris generalistes i una anecdòtica presència d'articles monogràfics a publicacions universitàries i a revistes especialitzades. Des de la més absoluta prudència, i només després d'haver llegit el contingut d'algunes d'aquestes publicacions, tot això m'ha portat a pensar que, en els darrers anys, l'autor felanitxer ha esdevingut més aviat un parapet preferent des del qual atrinxerar-se per defensar tal o tal altra circumstància, tal o tal altra mirada o, simplement, una excusa perfecta per mantenir certs debats ideològics, estètics o identitaris, que no cap altra cosa. És a dir, s'ha creuat, *de facto*, un nou gènere d'opinió amb un format sintèticopamfletari. No podem parlar, doncs, pròpiament, «d'estudis bauçanians» sinó més aviat de «propagandística pro o anti bauçaniana.»² En tot cas, no ajuda a treure'n l'entrellat el fet que, segurament, i això no deixa de ser també una altra hipòtesi no verificable, la seva obra ha estat molt més comentada que no llegida. Ara bé, enmig d'aquesta situació anòmala i atípica, quines posicions s'entreveuen? D'una manera més o menys difosa, hi podem veure dues lectures excloents i antitètiques del corpus bauçanià: la que llegeix l'obra com la vida i la que llegeix la vida com l'obra. Més enllà de pretensiosos jocs de paraules, el que més em sobta és que, comptat i debatut, hi hagi ben poques veus que ens convidin a llegir la seva vida com la seva vida i la seva obra com la seva obra, de la mateixa manera que generalment entenem el Papa de Roma com el Papa de Roma i el braç incorrupte de Santa Teresa com el braç incorrupte de Santa Teresa. És tanta la meva confusió, que no sé si ens trobem davant d'un cas excepcional, únic, pendent encara de situar i definir per la vastitud i complexitat de la seva producció o que, desgraciadament, ens trobem davant d'una altra manifestació més de l'anormalitat estructural de la nostra cultura oficial que està entestada en viure d'òbits, necrològiques i d'una bona dosi de mitomania per tal de justificar la seva pròpia decrepitud. Sigui una cosa o l'altra, crec que hauríem de fer un replantejament col·lectiu per tal de superar dos tòpics que poden intoxicar i que, de fet, ja ho han fet, tota aproximació a Bauçà: el mite del poeta maleït i el mite del poeta genial.³ Fins que no superem certes filies i fòbies, és a dir, fins que Bauçà no pugi dels inferns o baixi de la glòria, no el podrem mirar de fit a fit, sense filtres ni biaixos. I que sigui només després, si cal, que prengui el camí que convingui. Mentrestant, crec que la recepta més sana que ens podem aplicar és la següent: lectura i més lectura. I crítica. I anàlisi. Feta aquesta precisió, anem al gra.

La selecció del llibre *El crepuscle encén estels* (1992) parteix de la voluntat de posar una ínfima fita en la reconstrucció d'aquest vast edifici que és el corpus bauçanià. Abans que res, voldria dir que entre el poeta dels primers anys, el Bauçà de *Cants jubilosos*, *Una bella història* i *El noble joc*, el que s'ha homologat amb poc encert, al meu parer, a una certa tendència o moda social o socialitzant —hi ha res més allunyat de Bauçà que el concepte de moda?— i el dels darrers temps, el que es redescobreix, es reinventa i es reordena amb la introducció de nous temes i noves idees operatives a partir d'*El Canvi* i dels llibres enciclopèdics posteriors, hi ha un altre autor, tanmateix el mateix, que es perd durant vint-i-cinc anys enmig d'una llarga nebulosa d'obres aparentment esparses, entre les quals possiblement només ha merescut una certa atenció *Carrer Marsala*. És en aquest context poc definit, poc valorat, poc investigat i, si es vol, aparentment poc atractiu, en què vull

circumscriure la revisió d'*El crepuscle encén estels*. És a dir, m'interessa la idea de despolaritzar la lectura de l'autor, crec que excessivament centrada en aquests dos períodes estellars, i reivindicar aquest altre Bauçà, el dels anys centrals, com la baula que permet entendre la transició que s'opera en la seva escriptura. En aquest cas concret, a més, al relatiu desconeixement de l'obra hi han contribuït, a banda dels factors ja esmentats, el ràpid exhauriment de l'edició i el fet que la peça no aparegui recollida a *l'Obra poètica* publicada per Empúries que situa el límit cronològic en l'any 1983.

Formalment, ens trobem davant un recull de 147 poemes simplement numerats, sense títols ni seccions. Un recull que s'ordena en 21 cicles d'11 poemes escrits correlativament, en una seqüència de 5, 6, 7, 8, 9, 10 i 11 versos, respectivament. Així mateix, cal esmentar que un primer tast d'aquest llibre aparegué publicat a la revista *Reduccions*,⁴ tres anys abans de la seva publicació definitiva, el 1992, amb l'asèptic títol de «Nou poemes». Desconec si la tria d'aquests nou poemes respongué a cap motivació concreta, si el poemari ja estava acabat o en una fase de reescriptura, la qüestió, però, és que, respecte a aquesta primera versió, simplement podem avançar dues coses: la primera, és que els nou poemes serveixen un mateix ordre en la versió definitiva, sense que se'n trastochi l'ordenament relatiu —1=19, 2=25, 3=26, 4=43, 5=52, 6=81, 7=103, 8=141 i 9=142. Per tant, això ens pot fer suposar que almenys ja existia un esquelet més o menys definit del text definitiu. La segona, és que respecte a la primera versió, els poemes no presenten, com és habitual en Bauçà, pràcticament cap modificació ni rectificació posterior: tan sols dos petits matisos de puntuació. La primera versió ja és la bona, la definitiva.

Pel que fa al llibre en si, un primer element formal que crec que cal destacar és la preponderància absoluta de l'heptasíl·lab, majoritàriament de l'heptasíl·lab altern, és a dir, amb successió de terminacions planes i agudes. No és cap secret que Miquel Bauçà ja s'havia decantat, a poc a poc, per aquest metre. De fet, en els dos poemaris anteriors, *Notes i comentaris* i *Les mírsines*, l'ús de l'heptasíl·lab ja era preponderant, juntament amb altres formes com el pentasíl·lab o l'alexandrí. També és força conegut el fet que, en motiu de l'edició de l'esmentada poesia completa el 1987 per Empúries, Bauçà va decidir fer de bell nou una versió d'*Una bella història* (1985) i reescrigué bona part d'*El Noble joc* a l'empara d'aquesta nova lògica ordenadora. Però podem dir sense por que *El crepuscle encén estels* és el primer llibre 100% heptasil·làbic, almenys el primer fet *ex novo*. Aquest element, gens banal, crec que és simptomàtic de la progressiva necessitat de l'autor de sistematitzar, tal vegada una mica a l'engròs i potser amb un cert grau d'arbitrarietat, tota la producció poètica. Al marge d'aquesta hipotètica necessitat, Bauçà coneix les connotacions de l'heptasíl·lab: és la mètrica del glosat i de moltíssimes altres formes populars. Per tant, Bauçà experimenta i comprova que, alineant tirallongues de versos blancs, el fraseig de l'heptasíl·lab, tan proper al del fraseig espontani del parlant català, es trastoca i, al mateix temps, el vers desprèn una flaire completament diferent: passa de la cantarella a la reiteració percutida, hipnòtica, si és vol. Un producte rar, però especialment bell. No és d'estranyar que Enric Casasses afirmi: «Per mi els heptasíl·labs moderns millor fabricats de la nostra o qualsevol llengua materna romànica són els del llibre anterior a *El Canvi* (*El crepuscle encén estels*, 1992)».⁵

A banda d'aquesta primera consideració, *El crepuscle...* també significa el triomf definitiu de la forma aforística o epigramàtica, que Bauçà ja havia cultivat a *Poemes* (1973), *Notes i comentaris* (1975) i *Les mírsines* (1983). Una forma que agafa protagonisme i que es defineix a partir d'una sèrie d'aspectes recurrents. En general, ens trobem amb un plantejament breu, a vegades aparentment anecdòtic o situacional, en què la veu poètica es posiciona, en actitud asseverativa o en forma de pregunta retòrica —«Ell un toix?» (48); o «¿Què faré quan el cometa / se'm desdigni sens remei, / no tenint la garantia / que l'avís urgent dels grills / m'assenyali l'hort reguívol...?» (133)—, a través de descripcions —«Massa, en surten, de viron, / del carnús que put a l'ombra...» (88)— prescripcions —«No trepitjo el macadam / d'un carrer de rogalia, / i em mantinc distant del riu / per no veure les gavarres / que s'esmunyen cap al pont» (9)— i proscripcions —«Hem après a sofrir els turcs... / No farem com els armenis, / que es capturen encrespats» (142)— orientades a primeres, segones i terceres persones. Alhora, la veu que vehicula aquest discurs és una veu omnímoda, però no omniscient. Tanmateix, la hipersubjectivació que proposa Bauçà a través d'aquesta veu, aquest jo total i referencial, que ens aboca a un univers privatiu, que no oníric,⁶ que tot ho amara, i que no desprèn el tuf preceptiu, sancionador i pedant de les grans religions.⁷ Més que judicar, exposa. I és en aquesta exposició, en què pren relleu l'evidència (sempre tan poc evident), de la tirania de l'hàbit i de l'habitud, del consens i de la consuetud, de l'ordre pretesament natural de les coses. Fa la impressió que Bauçà ens proposi una estructura normativa que pugui fixar les condicions possibles, o necessàries, de l'única existència acceptable:

Ja levito a mitja alçada,
a l'altura del tossal.
Si em disparen, poc els sento. (15)

L'isolament i la individualitat radical. Però no ens l'imposa. Bauçà, per contra, recorre a l'humor, a la ironia:

Té motiu per penedir-se'n...
Passa por per un no res...
Quin estat, aquest, per ella!
Ben culpable, tanmateix...
Vol occir-se. Ell la'n priva... (94)

i a la paradoxa:

I ara, ves, tu t'atrinxeres
i no saps aclucar els ulls.
T'amenitza prendre nota
del comport de l'aviram,
i et percaça la veu lletja...
Ten com salpen i tu aquí...
Hom diria que t'ufana. (10)

per reafirmar-se.

Pel que fa al llenguatge, Bauçà accentua una altra característica que també s'apuntava en llibres anteriors, especialment a *Les mírsines*. En *El crepuscle...* aposta per un particular trobar clus: un llenguatge opac, rude i exuberant, tancat en si mateix, d'alta volada lèxica. L'hermetisme d'aquest poemari no té parió en la seva obra anterior. Perquè allò que Bauçà desenvolupa en aquest llibre és una armadura contra lectures supèrflues i prosaiques i, al mateix temps, això li serveix per posar a prova un sistema de codificació nou, el de les paraules clau, que ja no deixarà d'utilitzar a partir d'*El canvi*. En aquest llibre, com en els posteriors, el catàleg de paraules clau s'associa, per exemple, a personatges i topografies. Què o qui són aquests personatges? D'on provenen aquestes geografies? Els personatges de Bauçà, almenys aquests, no són estereotips ni arquetips. Tampoc són personatges trets de la realitat o amb components autobiogràfics. Ni tan sols són personatges allegòrics, metonímics o simbòlics. Segons el meu parer, i això no deixa de ser una hipòtesi, els personatges de Bauçà, almenys els d'aquest recull, són categories amb atributs: simples presències connotades. Els atributs no els sabem per antecedents o per pura lògica deductiva. Els sabem perquè els personatges són simplement el que fan o el que diuen: són deutors dels verbs que els acompanyen. I això ens reporta tant a *Carrer Marsala* —el veïnat, les perfumistes— com a *El Canvi* (les monges, els parisencs). Bauçà ni tan sols es permet el luxe de l'ús de la metàfora. El que hi ha, en el fons, és una analogia directa entre verb i substantiu. L'*Absent*, per exemple, una de les presències més recurrents en el llibre, sabem que «mana», «obliga» o «brum» o que la mestressa «encoratja» i «consent». Pel que fa a les topografies, funcionen d'una manera semblant. I dic topografies enlloc de geografies amb plenitud de consciència. Perquè precisament són espais bidimensionals, papers pintats, xinxetes en un planisferi. Uns referents territorials pendents de rebre uns atributs determinats, una categoria, ja sigui per metonímia o per analogia: Calcuta, Atlanta, Niça, Canes, els Camps Elisis, Alsàcia, Lorena, la Mar Tirrena, el Mosehla, Numídia, Vilafranca, Roma, Caldea, Nevada o Atenes, entre d'altres. Unes categories de les quals moltes vegades se'ns escapa el seu significat real, com la pluja esbiaixada de Caldea.

Aquestes impressions sobre *El crepuscle...* són esparses i inexactes, un simple tast. Però deixen sobre la taula algunes idees per desenvolupar i reconsiderar. Fins a quin punt aquest llibre ens pot permetre entendre, dins una lògica cronològica, l'evolució de la poesia bauçaniana? Què anticipa? Què consolida? Què sedimenta? Només un estudi global i comparat del conjunt de la seva obra ens ho podrà desentrellar. Mentrestant, però, si volem, ens podem entretenir fent conjectures. Hem de ser conscients però, que si ho feim així, sempre serem més a prop del joc frívol, de la *boutade*, que del coneixement i de la recerca.

1. Ha experimentat una revifalla notable, aquesta profusió d'articles «pamfletaris», coincidint amb la publicació del seus volums *post mortem: Certituds immediates* (Empúries, 2007), *En el feu de l'ermitatge* (Empúries, 2015) i *La carn i el goig* (Adia, 2017). [D](#)
2. Lluís Calvo, en aquesta mateixa línia, adverteix que: «quan els escriptors, vius o morts, són utilitzats com a espases de doble tall o meres excuses d'inventari esbiaixats —talment embalums d'una botiga un xic arnada— s'obre un escenari en què la reflexió és substituïda per les fil·lies i en què les obres literàries actuen com a elements decoratius d'una lluita entre interessos ideològics i editorials». Calvo, Lluís. «Bauçà o la retroalimentació de la tribu. A propòsit del llibre *Poesia és el discurs*.

- Miquel Bauçà». *L'Espill*. 33. 2009. p. 165. [↗](#)
3. Hac Mor, per exemple, anomena, sense embuts, Bauçà una «llegenda vivent». Hac Mor, Carles: «A favor del mite Bauçà». *Avui*, 25-10-2001. [↗](#)
 4. Bauçà, Miquel. «Nou poemes». *Reduccions*. 44. 1989. p. 11-19. Bauçà, en aquesta mateixa revista, hi havia publicat anteriorment avançaments de les obres *Carrer Marsala* i *El vellard*. [↗](#)
 5. Casasses, Enric. «Poesia del paradís de la felicitat.» *Quadern d'El País*. 13-9-2007. [↗](#)
 6. Antònia Arbona ha dit d'aquest llibre que era un llibre «oníric». L'univers baucanià, en aquest sentit, és rar, de molt mal ubicar, però no crec que puguem anomenar-lo oníric, perquè no ofereix cap referència externa, externa al pretès somni, que ens pugui servir per establir una jerarquia o consecució de cap a la vetlla o vigília. Arbona, Antònia. *La poesia de Miquel Angel Riera i de Miquel Bauçà*. Lleonard Muntaner. Palma. 2004. p. 106. [↗](#)
 7. Altra cosa ben diferent són els llibres enciclopèdics posteriors, molt més amarats d'un cert *ethos* prescriptiu. [↗](#)

ETIQUETES: [ANTONI ARTIGUES](#) [CARLES HAC MOR](#) [EL CANVI](#) [EL CREPUSCLE DELS ESTELS](#) [ENRIC CASASSES](#)
[JOAN TOMÀS MARTÍNEZ GRIMALT](#) [LEONARD MUNTANER](#) [LLUÍS CALVO](#) [MIQUEL BAUÇÀ](#) [REDUCCIONS](#)

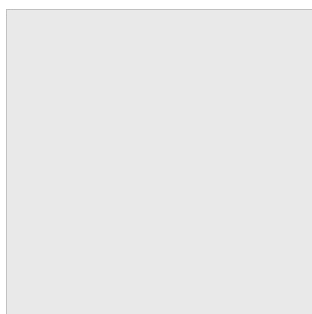
JOAN TOMÀS MARTÍNEZ GRIMALT | ÚLTIMES PUBLICACIONS

(Palma, 1984) Llicenciat en Història per la UAB. Màster en Història Comparada i Doctor en Arts Escèniques per la mateixa universitat. Ha publicat diversos articles d'història, literatura, teatre i pensament a revistes com *Lluc*, *Caràcters*, *Estudis Romànics*, *Els marges*, *Revista de Catalunya*, entre d'altres. És autor de *La construcció d'una cultura socialista a Mallorca. El Obrero Balear* (Documenta Balear, 2009) i *El conflicte social en el teatre català del tombant de segle, 1890-1909* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2016). En l'àmbit de la poesia ha publicat *Els Jorns* (Edicions del Salobre, 2008; Premi Miquel Costa i Llobera), *Proètica dels plaers* (Editorial Moll, 2009; Premi Bernat Vidal i Tomàs) i *Obagues i solanes* (El Gall, 2016). En l'àmbit de la literatura dramàtica ha publicat *Cendres. Cartografia de l'exili* (Lleonard Muntaner, 2016; Premi Pare Colom de Teatre) És membre fundador de Corcada Teatre. Ha treballat com a dramaturg, ajudant de direcció i actor en més de vint muntatges entre els quals *Negret de Guínea* (Premi Escènica 2011), *#Comviure* (Premi Ciutat de Palma d'Arts Escèniques 2017 i Premi Especial Atapib 2017), *Cabaret intimíssim* (Premi Atapib al millor espectacle 2019) o *Gale'ar* (2019).

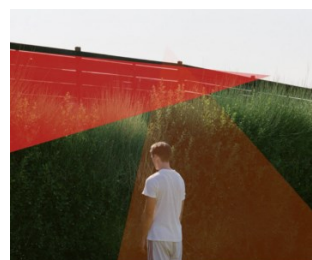
Articles relacionats

Samper i el 'azz

**Caterina Albert Paradís
o Víctor Català o la
senyora Catalina de can
Ponton**

La llengua de l'amo

Llibres
Cultura
Nosaltres
Contacte

© LA LECTORA
hola@lalectora.cat

Política de privacitat
Copyleft

© LA LECTORA 2018